

8) створення виробничого потенціалу та системи зовнішніх зв'язків чутливими до змін, що дає можливість досягти перспективних цілей;

9) реалізація зазначених принципів дає змогу побудувати обґрунтовану послідовність дій щодо реалізації концепції та формування системи стратегічного управління.

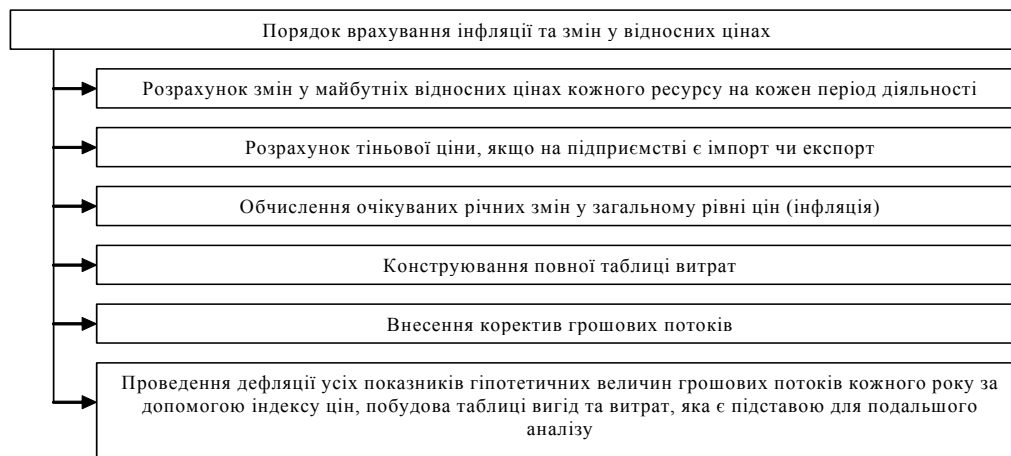

Рис. 2. Порядок врахування інфляції та змін у відносних цінах

Висновки. На сьогоднішній день стан більшості промислових підприємств визначається як критичний, а процес господарювання в таких умовах розглядається як період трансформації в ринкову економіку. Першооснову стану діяльності підприємства складають виробничі витрати, тому достовірні облікові і аналітичні дані про стан виробничих витрат, сформована в єдиний інформаційний простір, є основою для підготовки та прийняття реальних управлінських рішень на всіх рівнях управління виробництвом. Створення єдиного інформаційного простору різним споживачам (менеджерам, аналітикам, працівникам бухгалтерської служби, контролерам) дасть змогу оперативно, швидко і надійно отримати дані про діяльність підприємства на всіх стадіях технологічного процесу, що значно покращить можливість прийняття дієвих управлінських рішень та їх наближеність до сучасних умов функціонування підприємств. Зростає роль контрольної функції за достовірністю інформації і своєчасністю її надходження до споживача для забезпечення оперативного управління всіма сферами виробництва. Таким чином системний підхід при вирішенні управлінських питань в процесі формування виробничих витрат дасть змогу використати всі наявні резерви виробництва для покращення ефективності його діяльності.

Література

1. Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях та відповідях: Навч. посіб. – К.: КНТ, 209. – 272 с.
2. Ксьондз С. М., В. П. Сухораб. Витрати іншої операційної діяльності в системі прийняття управлінських рішень // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – С. 80 – 83.
3. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: Навч. посібник для студ. спец. 7050106 “Облік і аудит” / За ред. Ф.Ф. Бутинця, М. Шигун. – Житомир, 2004. – 352 с.

Надійшла 29.11.2009

УДК 657

Л. В. ДЖУЛІЙ, А. П. ОЛІЙНИК, О. В. ТАРАШЕВСЬКА
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Розглянуто проблеми обліку кредитних операцій в умовах кризи та запропоновано шляхи їх вирішення. The problems of account's credit operations are considered in the conditions of crisis and the ways of their decision are offered.

Ключові слова: криза, облік, кредит, резерв, облікова політика.

Актуальність теми. За останні роки вітчизняні банки створювали конкурентну і динамічну систему як основну складову фінансового ринку. Одночасно постала потреба реформування обліку та контролю

банківських установ відповідно до концептуальних засад міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Завдяки запровадженню сучасних технологій обробки інформації та реформуванню облікової системи бухгалтерська інформація набула ознак цінного ресурсу сучасного банку, який забезпечує ефективність його діяльності та зростання прибутку на тривалий період часу. Оновлення облікової системи банку підвищує можливість співпраці вітчизняних банків із іноземними фінансово-кредитними установами та організаціями.

Проте вітчизняний банківський сектор, на відміну від банківського сектору інших країн світу, протягом останніх десятиліть супроводжують кризові явища, різні за своїм розмахом і глибиною, які виникають внаслідок нестабільної економічної і політичної ситуації в країні. Тому облікова система банків вимушена адаптуватись до конкретних економічних умов, які навіть можуть стримувати розвиток банківського сектору. Але слід акцентувати увагу на тому, що за будь-яких економічних умов основним видом діяльності банків є кредитні операції, які забезпечують дохід банку та супроводжуються високим ризиком, а заборгованість за кредитами становить понад 80 % активів банку [1, с.45]. Саме від правильності відображення кредитних операцій в обліку залежить прийняття управлінських рішень щодо формування належних умов для стабільності банку та захисту інтересів вкладників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато фундаментальних праць та публікацій присвячено практичним питанням організації та методики обліку кредитних операцій банків, приведенню їх у відповідність з міжнародними нормами, правилами, принципами. Зокрема, це праці вітчизняних авторів Ф.Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича, Л.М. Кіндрацької та інших. Але та складна ситуація, в якій перебувають на сьогоднішній день банки України, і її «неочікувані прояви» вимагають подальших досліджень обліку кредитних операцій.

Мета написання статті полягає в дослідженні проблем обліку кредитних операцій банків в умовах кризи та визначенні шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Кредитні операції належать виключно до банківських операцій і по своїй сутності є розміщенням залучених коштів від свого імені на власних умовах та на власний ризик. На вимогу НБУ при проведенні кредитних операцій банки зобов'язані дотримуватись основних принципів кредитування та рівня концентрації ризиків за кредитними операціями. Кредитна діяльність банків також має важливе значення для розвитку національної економіки. Так, академік НАН України В. М. Геєць виділяє із шести чинників забезпечення зростання вітчизняної економіки два, які мають безпосередній зв'язок із банківською системою [2, с. 15], а один – із кредитними операціями банків:

- 1) забезпечення динаміки стабільності валютного курсу, що стимулюватиме експорт, але не порушить умов фінансової стабільності економіки;
- 2) зростання обсягів кредитування економіки у національній та іноземних валютах, поступове здешевлення кредитних ресурсів.

В. М. Геєць також підтверджує свої висновки тим, що у розвинутих країнах світу 40-45 % інвестицій забезпечується кредитними ресурсами [2, с. 71]. Отже, необхідною умовою економічного зростання кожної країни є здатність банківської системи ефективно розподіляти фінансові ресурси в суспільстві між галузями економіки та окремими позичальниками. Прибутковість банку визначається також ефективністю його кредитної діяльності, на яку суттєво впливає якість облікової інформації. Для належної організації проведення кредитних операцій кожен банк розробляє власну «Кредитну політику», яка є його внутрішнім нормативно-методичним документом, а дотримання її положень є обов'язковою умовою проведення кредитних операцій всіма філіями і відділеннями банку. Незважаючи на складну економічну ситуацію в країні, кредити банків продовжують займати близько 80 % всіх активів банку на сьогоднішній день (табл. 1) [1, с.45]. За даними таблиці слід відзначити, що кредитний портфель вітчизняних банків протягом 2003-2008 років стрімко зростає, а станом на 1.08.2009 року його величина зменшилась на 45821 млн грн у порівнянні з 2008 роком. Спостерігається також суттєве погіршення якості кредитного портфеля станом на 1.08.2009 року, про що свідчить сума нарахованих резервів за кредитними операціями в розмірі 75624 грн, а також величина проблемних кредитів на суму 18015 млн грн.

Отже, успішна діяльність банків безпосередньо пов'язана з наданням кредитів, які також мають велике значення для розвитку економіки країни. На сьогоднішній день необхідною умовою підвищення ефективності банківських кредитних операцій є наявність оперативної облікової інформації. В такій інформації виникає потреба щоденно протягом усього періоду виконання кожної кредитної операції, так як кредитні операції характеризуються різними і, як правило, тривалими періодами часу (20 і більше років).

Процедури обліку кредитних операцій визначаються в обліковій політиці кожного банку, при цьому обліковий процес повинен забезпечити єдину методологію синтетичного і аналітичного обліку, а також узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень та складання звітності як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам. На підставі узагальнення підходів щодо обліку кредитування банками юридичних і фізичних осіб [3, с.397] визначимо послідовність відображення в обліку кредитних операцій поетапно (рис 1). Кредитні операції, що здійснюються на міжбанківському ринку, відображуються на балансових рахунках 1 класу, а кредити, надані клієнтам, відображуються на рахунках 2 класу. На позабалансових рахунках також обліковують операції, які пов'язані з кредитуванням клієнтів: отриману заставу, не сплачені в строк доходи та заборгованість, списана у збиток.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України станом на 1 серпня 2009 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.
1.	Кількість зареєстрованих банків	182	179	181	186	193	198	198
2.	Вилучено з Державного реєстру банків з початку року	12	8	4	1	6	1	7
3.	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	24	20	20	20	19	19	13
4.	Кількість діючих банків	157	158	160	165	170	175	184
4.1	із них: з іноземним капіталом;	20	19	19	23	35	47	53
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	7	7	9	13	17	17
5.	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7
Активи та результат діяльності, млн грн.								
1.	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	67774	105539	141497	223024	353086	619004	973332
1.1	Чисті резерви (скориговані на резерви за активними операціями)	63996	100234	134348	213878	340179	599396	926086
2.	Кредитний портфель	46736	73442	97197	156385	269688	485507	792384
2.1	У тому числі: кредитити, надані суб'єктам господарювання	38189	57957	72875	109020	167661	276184	472584
2.2	кредитити, надані фізичним особам	3255	8879	14599	33156	77755	153633	268857
3.	Довгострокові кредити	10690	28136	45531	86227	157224	291963	507715
3.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	9698	23239	34693	58528	90576	156355	266204
4.	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2113	2500	3145	3379	4456	6357	18015
5.	Резерви за активними операціями банків	3905	5355	7250	9370	13289	20188	48409
5.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	3575	4631	6367	8328	12246	18477	44502
6.	Результат діяльності	685	827	1263	2170	4144	6620	-18360

Надання кредитів як банкам, так і клієнтам супроводжується виникненням дебіторської заборгованості банку, яка у випадку тривалого терміну кредитування в умовах кризової ситуації чи інфляційних явищ у суспільстві вимагає особливих підходів в оцінці. Так, П(С)БО 10 визначає сумнівні борги та пропонує методи нарахування резерву сумнівних боргів. Національним банком України згідно з нормами П(С)БО 10 встановлено вимоги щодо порядку формування і використання резервів під кредитні ризики з метою їх зменшення. Для нарахування резервів відбувається класифікація кредитного портфеля (табл. 2) та встановлюються коефіцієнти резервування за категоріями кредитних операцій [4, с.218]. Враховуючи фінансовий стан позичальника, забезпечення кредитної операції та якість обслуговування боргу, банк визначає чистий кредитний ризик і зважає його на встановлений коефіцієнт резервування, який і визначає розрахункову величину спеціального резерву за дебіторською заборгованістю банку. Якщо заборгованість за кредитною операцією належить до категорії «стандартна», то коефіцієнт резервування – 1%, «під контролем» – 5%, «субстандартна» – 20%, «сумнівна» – 50%, «безнадійна» – 100%. Виключення становлять позичальники, які одержали кредити в іноземній валюті. У зв'язку із виникненням проблемних кредитів в іноземній валюті Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків за кредитами в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки, коефіцієнт резервування передбачено на рівні 50 % для стандартної категорії кредитної операції і на рівні 100 % для всіх інших категорій кредитних операцій.

Проте класифікація кредитного портфеля банку здійснюється за інформацією, що надається самими позичальниками, і яка, як свідчить практика, не завжди може бути достовірною, або навіть у прибуткових підприємств може виникати ситуація під впливом зовнішніх чинників, коли зобов'язання за кредитами будуть погашатись несвоєчасно, і таке явище може мати тимчасовий характер. Тому на працівників банків покладається вимога глибокого дослідження кожної кредитної операції та причин непогашення кредитів як юридичними, так і фізичними особами.

У період складної економічної ситуації в країні та зростання проблемних кредитів (табл. 1) вітчизняні банки пропонують різні варіанти співпраці з клієнтами, включаючи зміну графіка платежів, продовження термінів кредитування, зміну процентної ставки та валюти кредиту тощо. Змінюються відповідні положення у законодавстві, які призводять до цілого ряду помилок в обліковій системі банків. Заходи щодо реструктуризації кредитних боргів значно ускладнюють ведення обліку суми боргу та доходів

за кредитами, збільшують обсяги облікових робіт і призводять до значних втрат банків. Проте на сьогоднішній день вони є обов'язковою умовою «виживання» банку. Викликає також цілий ряд проблем в обліку кредитних операцій вимога НБУ щодо первісного визнання кредитів за справедливою вартістю, необхідність визнання «прибутку/збитку першого дня» під час надання кредитів не за ринковою ставкою, обліку зменшення корисності кредитів.

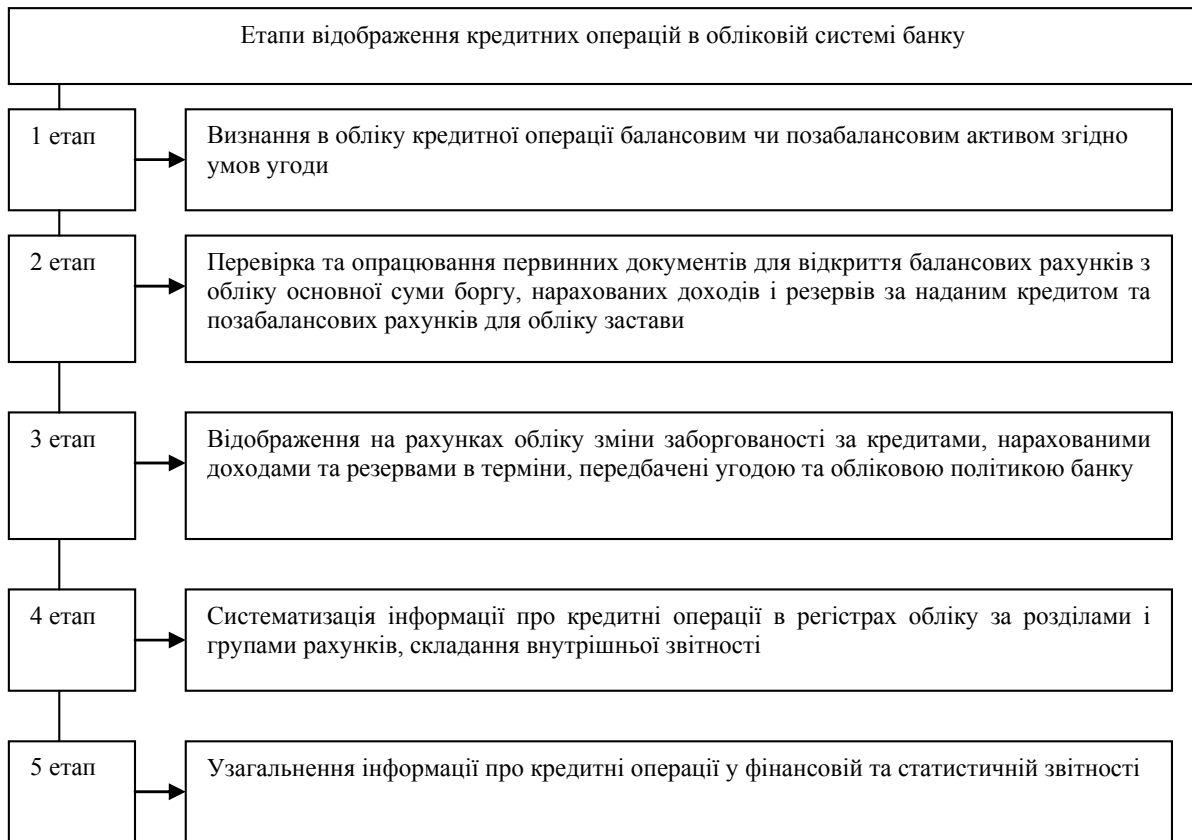

Рис. 1. Послідовність відображення кредитних операцій в обліковій системі банку

Таблиця 2

Класифікація кредитного портфеля банку

Фінансовий стан позичальника (клас)	Обслуговування боргу позичальником		
	добре	слабке	незадовільне
А	стандартна	під контролем	субстандартна
Б	під контролем	субстандартна	сумнівна
В	субстандартна	сумнівна	безнадійна
Г	сумнівна	безнадійна	безнадійна
Д	безнадійна	безнадійна	безнадійна

Висновки. В умовах світової економічної кризи та негативних явищ у вітчизняній фінансовій системі виникає необхідність зміни підходів щодо обліку кредитних операцій та формування реальних показників за результатами кредитування, які б дозволяли приймати обґрунтовані економічні рішення як на рівні окремого банку, так і на рівні банківської системи. Для вирішення окреслених нами проблем з обліку кредитних операцій, на нашу думку, банки повинні розробити свої підходи щодо формування ринкової і справедливої вартості кредитних операцій, враховуючи регіональні умови діяльності окремих філій, та закріпити їх в обліковій політиці банку. Також вимагають узгодження на міжбанківському рівні загальні підходи щодо кредитування клієнтів в іноземній валюті та обґрунтованість відсотків за кредитами, які повинні бути основоположними умовами кредитних угод. Такі пропозиції призведуть до спрощення облікових процедур за кредитними операціями, об'єктивної оцінки та стабільності нормативно-правової бази щодо обліку кредитних операцій.

Література

1. Основні показники діяльності банків України на 1 серпня 2009 року // Вісник НБУ. – 2009. – № 9 – С. 45 – 71.

2. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. В. М. Гесця. — Х.: Форт, 2000. — 432 с.

3. Герасимович А.М. Облік в комерційних банках / А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О.А. Мазур. — Львів: Фенікс, 1999. — 512 с.

4. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках України: Підручник. — 2-е вид. доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001. — 636 с.

Надійшла 19.11.2009

УДК 657.3(477)

Т. Т. ДУДА, Г. Ф. НАКОНЕЧНА
Хмельницький національний університет

ПРО СУЧАСНУ ЯКІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В АНАЛІЗІ

В даній статті розглядаються зміни фінансової звітності під впливом її регулювання за міжнародними та вітчизняними стандартами, сучасна сутність якісних характеристик звітів та їх значення для здійснення аналізу фінансового стану підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

Present article looks at the changes of financial accounting under the influence of its regulation according to international and native standards, present essence of quality accounts characteristics and their importance for doing analysis of financial condition of the enterprise and making effective management decisions.

Ключові слова: фінансова звітність, якісні характеристики, елементи бухгалтерського балансу, перекласифікація статей звітності, фінансові коефіцієнти.

Постановка проблеми. В П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» підкреслено окремою статтею: «Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому» [1]. Для розвитку цього відбувається постійне удосконалення механізму формування показників основних форм фінансової звітності – бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати. Достатньо назвати такі документи, як П(С)БО 17 «Податок на прибуток» у редакції наказу МФУ № 363 від 23.05.2003 року та П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» у редакції наказу МФУ № 353 від 05.03.2008 року. Вони обумовили інший підхід до визнання якісних характеристик фінансової звітності, яка є джерелом оцінки фінансового стану, фінансових результатів кожного суб'єкта господарювання. Це набуває особливого значення, коли починає відбуватись поступове відновлення процесів інвестування у вітчизняну економіку.

Питання якості фінансових звітів автори висвітлювали і раніше [2; 3], але більш докладно з позиції формування конкретних показників не досліджували.

Мета статті. Вона полягає у доведенні власного бачення щодо якості фінансової звітності, показники якої використовуються для прийняття відповідальних рішень її користувачами. При цьому береться до уваги сучасна перекласифікація елементів балансу підприємства та її вплив на визначення відомих фінансових коефіцієнтів, а також можливість порівняння звітної інформації в межах існуючої практики складання та подання фінансової звітності.

Викладення основного матеріалу. В умовах перехідної економіки відбуваються постійні зміни та доповнення в порядок організації обліку та звітності. Про це свідчать накази МФУ щодо подальшого удосконалення елементів фінансової звітності, викладені у таких П(С)БО, як 2 «Баланс» від 14.10.2008, 3 «Звіт про фінансові результати» від 14.10.2008, 17 «Податок на прибуток» від 14.10.2008, вище названий 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» від 05.03.2008 р., 30 «Біологічні активи» від 11.12.2006 року, 32 «Інвестиційна нерухомість» від 02.07.2007 тощо [4].

На жаль, усі нововведення не передбачають комплексного підходу щодо змін та тісного взаємозв'язку між показниками фінансової звітності під кутом зору дотримання якісних характеристик, викладених у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: дохідливість, доречність, достовірність, здатність до порівняння як за різні періоди, так і різних підприємств.

Так, відомий П(С)БО 2 «Баланс» визначає єдиний підхід до структури бухгалтерського балансу будь-якого підприємства, крім бюджетних та банківських установ. Загальновизнані елементи даного фінансового звіту – це активи, капітал та зобов'язання. Користувачу даної форми звітності необхідний їх аналітичний склад для розрахунку фінансових коефіцієнтів, що дають можливість охарактеризувати стан підприємства та його ліквідність на дату балансу з урахуванням періодичності його подання: на 31 березня, 30 червня, 30 вересня та 31 грудня. Коефіцієнти, як відомо, – це математичний засіб, за допомогою якого визначаються рівень платоспроможності підприємства, його фінансовий стан, рентабельність. Але часто аналітики не враховують сутності тих складових або відповідних показників кожного розділу балансу, які використовуються у розрахунках коефіцієнтів. Активи, капітал та зобов'язання деталізуються в балансі на